

AHİLER ZAMANINDA ANKARA'DA SOSYAL, KÜLTÜREL VE İLMÎ FAALİYETLER *

*Mehmet Ali Hacgökmen**

Özet

Ankara'da sosyal, kültürel ve ilmî ortamın gelişmesi XII. yüzyıl sonu ile XIII. yüzyıl başlarına yani II. Kılıç Arslan'ın oğullarından Melik Muhiddin Mes'ud Şah (1186-1203) zamanına rastlamaktadır. Bu dönemden sonra Ankara Anadolu Selçuklu Devletinin Uc vilayetleri arasına girmiştir. Köseadağ savaşıyla birlikte Anadolu Selçuklu Devleti ve dolayısıyla Anadolu peyderpey Moğollar'ın hegemonyası altına girmiştir. Bundan sonra, Anadolu'da Türkmenler ağır zulüm gördüler. Muhtelif zamanlarda Türkmenler Moğollar'a karşı isyan etti. Binlerce Türkmen katledildi. Bunun sonucunda bir çok Ahi ve Türkmen Ankara dahil olmak üzere Uc bölgelere göç ettiler. Ankara bölgesi Türkmen ve Ahi yerleşim bölgesi olmuştur. Ankara fetihten hemen sonra başlayıp devam eden yoğun bir kültürel ve ilmî faaliyetin yapıldığı görülmektedir. Ankara'da bir çok eser telif ve istinsah edilmiştir. Bu faaliyetlerin içinde Ahilerin çok önemli rol aldığı görülmektedir. Çalışmamızda ilk önce bunlar anlatılmış, daha sonra bu bölgedeki bazı ünlü Ahiler tanıtılmaya çalışılmıştır.

Abstract

Social, cultural and scientific developments occurred in the late 12th century and in the early 13th century in Ankara during the reign of Melik Muhiddin Mes'udşah (1186-1203), the son of Sultan Kılıç Arslan II. After his time, Ankara became a border city of Anatolian Seljuki State. Following the *Köseadağ* war, Anatolian Seljuki State gradually became a part of Mongols. During their times, many Turkmen groups were either killed or tortured, and consequently they rebelled against Mongols several times. Because of war and economic difficulties, many *Ahi* and Turkmen groups immigrated to the western cities including Ankara, which over time became both a major center for the *Ahis* and turned out to be a flourishing city for intensified social and cultural activities, where several important original books were written and existing scholarly books were reproduced. The *Ahis* played important and key roles and contributed significantly to these activities. In our study, we first explained the written and reproduced books of the time and then examined the lives of some important *Ahi* figures in Ankara.

* *Ahi Sinan bin Ahi Mes'ud ve Şecere-nâmesi* adlı doktora tezinin I. Bölümünden özetdir.

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi, Dr. Mehmet Ali HACIGÖKMEN.

Giriş

Şehri ilk defa alan Türk kumandanının kim olduğu bilinmiyor. Ancak Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın (1092-1107) oğullarından Melik Arab'ın Ankara ve havâlisine hakim olduğunu biliyoruz. Bu arada Ankara, Haçlı Seferi sırasında Raimond de Toulouse tarafından alındı. Haçlılarla İmparator Alexsios Komnenos arasında yapılan anlaşma uyarınca Ankara, 1101 tarihinde Bizans İmparatorluğuna bırakılmıştı. Melik Arap burayı kısa süre sonra almıştır. Çünkü Emir Arap, Ankara ve çevresinde kardeşi Sultan Mesud'a ve Danişmendli Hükümdarı Emir Gazi'ye karşı mücadele etmiş, başarılar kazanmıştı. Danişmendli Emir Gazi, damadı Sultan Mesudla beraber, 1127 tarihinde Melik Arab'ı bozguna uğratmışlar, Ankara'yı almışlardır¹. Ankara'da sosyal, kültürel ve ilmî ortamın gelişmesi XII. yüzyıl sonu ile XIII. yüzyıl başlarına yani II. Kılıç Arslan'ın oğullarından Melik Muhiddin Mes'ud Şah zamanına rastlamaktadır. Onun zamanında Ankara'da Türkmen nüfus yoğunluğu sağlanmıştı. Babası II. Kılıç Arslan, oğullarından her birini, bir şehre gönderdiğinde² Ankara, ona düşmüş idi³. Muhiddin Mes'ud yaklaşık 17 yıl (1186-1203) Ankara'da Meliklik yapmıştır⁴. Melik Muhiddin Mesud ve Alâeddin Keykubad zamanında Ankara'ya ve çevresine Türkmen nüfus yerleştirilerek burası şenlendirilmiştir. XIII. yüzyıl başlarında Ankara büyüyerek kale dışına taşmıştı. Ankara'da Alâeddin Camii'nin bulunduğu Ankara iç kalesinin dışındaki alanda muhtemelen gayri müslimler kalıyordu⁵. Ankara'da İç kalede camii (h.574/1178)⁶ ve saray⁷ vardı. *Aşağı yüz* ve *yukarı yüz* denen yerlere, XIII. yüzyılın ortalarında birer mescit yapılmıştı. Bunlardan biri, Alâeddin Keykubad zamanında Ankara'ya *Subaşı* tayin edilen, *Melikü'l-Ümerâ Seyfeddin Kızı*⁸ tarafından yaptırılan mescit idi. Bu mescit, Ulus'da şimdiki Ziraat Bankası'nın yerinde bulunmaktaydı.

¹ (Bkz. *İbn Bibi, El-Evâmirü'l-alaiyye fi'l-umuri'l-Alaiyye I*, Tıpkı Basım (T.) (neşr. A. Erzi- N. Lugal) Ankara 1957, s. 21; *İbn Bibi*, (terc. M. Öztürk), I, Ankara 1996, s. 41; *İbn Esir, el-Kamil fi't-tarih*, XII, Beyrut 1386/1966, s. 20. Ayrıca bkz. (B. Darkot, "Ankara" *İslam Ansiklopedisi*, I, s. 433-443); O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s.105, 168, 170.

² *Aksarayî, Müsameretü'l-Abbâr*, (neşr. O. Turan) TTK yay. Ankara 1944, s. 30, 127; *İbn Bibi*, T., s. 21; *İbn Bibi*, (terc.), I, s. 41; *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi*, (çev. M. Nuri Gençosman) Ankara 1941, s. 23, 24; (Bu taksim 586 yılındadır. Bkz. *İbn Esir*, XII, s. 20.) vd.

³ *İbn Bibi*, T., s. 21; *İbni Bibi*, (terc.), I, s. 41; *İbn Esir*, XII, s. 20.

⁴ II. Kılıç Arslan'ın Devleti oğulları arasında taksimini kesin bir tarih belirtilmesi de, Gıyaseddin Keyhürev'in Uluborlu'da hüküm sürmesi ve burasının 1182'de fethedilmiş olması taksimin bu yıldan sonra yapıldığını, Sultanın oğlu Kutbeddin ile 1182'de muharebe halinde bulunması bu yıldan önce yani 1182-1188 arasında ve galiba 1186'da vuku' bulmuştur. *İbn Bibi*, T., s. 22-30; *Aksarayî*, s. 30.; Michel le Syrien (Süryani Mihail), *Chronique Universelle*, I, Paris 1910, s. 410-411; *Ebnü'l-Esir*, XII, s. 35; *İbn Bibi*, T., s. 25, 59, 91; A. Ateş, "XII-XIV. Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler", *Türkiyat Mec.*, VII-VIII, 103-104, 106-109.

⁵ Bkz. T. Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Konya 1998, s. 30. Bu hususiyet bütün Selçuklu kalelerinde görülmektedir. (Antalya, Uluborlu/ Borgulu, Niksar, Divriği)

⁶ Mınber kitabesine göre burada yer alan ilk camii 574 h/1178 tarihlidir. Bu da Muhiddin Mesud'un Meliklik yaptığı zamana tekâbül eder.

⁷ I. Alâeddin Keykubad'ın abisine teslim olacağı zaman, Saraydan inip, bir İğdiş'in evine nakledildiğini biliyoruz. (*İbn-i Bibi*, T., s. 138).

⁸ Seyfeddin Kızıl, daha sonra, Sol Kol Uc Beylerbeyi (Antalya, Isparta, Denizli, Kütahya, Eskişehir) olmuş, asker ve komutan olarak Selçuklu tarihinde önemli roller oynamıştır. Bkz. *İbn Bibi*, T., s. 49.

Ayrıca burada medrese ve Kızıl Bey'in türbesi de yer almaktaydı⁹. *Yukarı yüz* dediğimiz kısımda ise şimdiki adı *Abi Şerafeddin* (Arslanhane) olan bir camii vardı. Bu camiın dış tarafında duvarda, yazısı XIII. asrın başlarına ait bir karakter gösteren kitabe bulunmaktadır¹⁰. Esas itibarıyla cami'in 1289 senesinden daha eski bir tarihe ait olabileceği düşünülebilir. Tarihçiler Emir Seyfeddin hakkında bir şey söylememektedir. Ancak bu Emir Seyfeddin'in I. Alaeddin Keykubad'ın abisine Ankara kalesinde teslim olacağı zaman, onu teslim alan *Çaşnigir Emir Seyfeddin Ay-Aba*¹¹ veya *Melikü'l-Ümera Seyfeddin Kızıl* ile ilgili olması gerekir¹². Bu camii daha sonra *Abi Şerafeddin*'in babası *Abi Hüsameddin* ve amcası *Abi Hasaneddin* tarafından tamir edilmiştir¹³. Daha sonra XIII. yüzyılın sonunda (687H/1287 M.) Ahi olduğunu düşündüğümüz *Serraç Sinan* adlı birisi buraya bir mescit daha yaptırmıştır¹⁴. XIII. yüzyılda şehir dışına yapılan bu dinî yapılar nüfusu çekmiş, kalabalık mahallelerin oluşmasını sağlamıştır. Bütün bunlar, Ankara'da XIII. yüzyılın başında Türkmen nüfus yoğunluğunun sağlandığını gösterir¹⁵. Fetihden hemen sonra Ankara'da yoğun bir kültürel ve ilmî faaliyetin yapıldığı görülmektedir.

I. ANKARA'DA AHI HAKİMİYETİ

Avrupa'da ve Türkiye'de Ankara Ahilerinin, büyük arazi sahipleri olup XIV. yy'da kısa bir süre devlet kurdukları ve Osmanlılar'ın Ankara'yı bunlardan aldıkları görüşü vaktiyle Fuat Köprülü ve Halil Edhem tarafından kabul edilmemiştir¹⁶. Buna göre, bölgede devlet otoritesinin bulunmadığı dönemlerde, Ahiler kendi

- ⁹ Kızıl Bey Camii içinde minberin tecdidi kitabesinde zikredilen 699/1299-1300 tarihine nazaran, XIII. asrın ilk yarısına konulmalıdır. P. Wittek, "Zur Geschichte Angoras im Mitteralter", *Festschrift Georg Jacop*, Leipzig 1932, s. 324; Türkçe'ye tercüme, N. Ardiçoğlu, *Çığır Mecmuası*, 49/ (1937), s. 133-134; E. Uğurlu, "Ankara Camii Minberi", *Türk Etnografya Dergisi*, X, 75-81; M. Z. Oral, "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri" *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1962, 53-54; G. Öney, *Ankara'da Türk Devri Yapıları*, Ankara 1971, s. 93, 123.
- ¹⁰ Bu kitabede ismi şimdiye kadar yanlış okunan Emir Seyfeddin ismi görülmektedir (Şerafeddin şeklinde yanlış okuyuşun sebebi cami'in Şerafeddin Camii'nin ismi ile anılmasıdır). M. Galip, *Kitabeler*, (Ankara II), İstanbul 1928, s. 8, No:77; karşı, F. Taeschner, "Beiträge zur Geschichte der Akhis in Anatolien (14-15 Jhd) auf Grund neuer Quellen", *Islamica*, 4/1931, No:1.
- ¹¹ *İbn Bibi*, T., 135. Ayrıca bkz, K. Otto-Dorn, "Der Mimbar der Arslanhane Mosche in Ankara", *Anatolia I*, Ankara 1956, 71-75, Pl. XXI-XXX. Portalın sağ tarafında bulunan kaba neshî kitabe, yazı stili bakımından, P. Wittek tarafından XIII. asrın başına tarihlenir (Wittek, *ag.m.*, s. 344). Bu kitabede geçen Seyfeddin'in I. Alâeddin Keykubad'ı Ankara kalesinde teslim alan Çaşnigir Emir Seyfeddin Ay-Aba olmalıdır (*İbn Bibi*, T., s. 135. Ayrıca bkz, K. Otto-Dorn, *ag.m.*, s. 71-75).
- ¹² *İbn Bibi*, T., s. 49.
- ¹³ Camide bulunan kitabede Ahi Hüsameddin ve kardeşi Ahi Hasaneddin tarafından yeniden yapıldığı gözükmektedir. Bkz. Oral, *ag.m.*, s. 51.
- ¹⁴ Akyurt, *Türk İslâm Kitabeleri I. Kısım Ankara Kitabeleri*, XI. Ank. (1942), TTK Arşivi, s. 9; karşı, Galip, *Ankara II*, s. 8; aynı yazar, *Ankara Mescitleri ve Camileri, I, (Ankara I)*, İstanbul 1341, s. 34; İ. H. Konyalı, *Ankara Camileri*, Ankara 1978, s. 54. vd.
- ¹⁵ H. İnalcık ve Ö. L. Barkan bu hususa büyük önem vererek dikkat çekmişlerdir. Bkz. H. İnalcık, "The policy of Mehmed II toward the Grek population of İstanbul and the Byzantine buildings of the city", *Dumbarton Oaks Papers* XXIII-XXIV (1969-70), s. 23; Ö. L. Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda imaret sistemlerinin kuruluş ve işleyiş tarzına ait araştırmalar", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mec. (İÜİFM)*, XXIII/1-2 (1962-3), 239-296.
- ¹⁶ Köprülü'zâde Mehmed Fuad, Halil Edhem, P. Wittek bütün itirazlara rağmen bu fikri benimsemiş gözükmektedirler. Ayrıntı bilgi için bkz. M. F. Köprülü, "Ankara ve Ahiler", *Hayat*, 1/21(1927), 402-403 ; aynı yazar, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1974⁵, s. 214-215;

örgütlenin gereği olarak, Ankara'da diğer bazı bölgelerde olduğu gibi¹⁷, asayişini sağladıkları ve otorite oldukları fikri kabul görmüştür. Giydikleri giysiler de onların sadece esnaflıkla uğraşmadıklarının en açık delilidir. Ahilerin geleneksel giysileri olan ve bir nevi üniformaları sayılan, başlarında külahları (ak börk), bellerinde kamaları bu özelliklerini ortaya koymaktadır¹⁸. Ancak Anadolu Selçuklu Devletinin son döneminden bölgeye Osmanlılar gelinceye kadar yöreye hakim olan devletlere bağlı kalmışlar, devlet otoritesinin zayıfladığı ve yok olduğu zamanlarda yönetimi ellerinde tutmuşlardır. Esnâf teşkilâtının bir özelliği olarak asayişini sağlamışlar, diğer beledi hizmetleri yerine getirmişler, şehrin bütün idarî sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Ankara'da bulunan II. G. Mesud dönemine ait 1330 tarihli bir kitabede hükümdar ismi zikredilmediğinden¹⁹, 1330 tarihi ile Osmanlılar'ın Ankara'yı aldığı 1361 tarihini Ahilerin Ankara'da hakim olduğu dönem olarak düşünebiliriz

Osmanlılar döneminde kaynaklarda ahilerin kurduğu medreseler, zaviyeler, mescitler, vakıflar v.b hakkında çok geniş bilgilere ulaşabilmekteyiz. Mesela Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi yazmalar bölümünde bulunan *Hadikatü's-Selâtin* adlı eserde Ankara Ahilerinden bahsedilirken, “*şehirden Ahi demekle ma'ruf kimseler hâkim ve vâliydi. Şehri aduvdan korurlardı. Her birinin kapusunda ve tapusunda asker suretinde birkaç yüz kişi bulunurdu. Padişahlar gibi geçinirlerdi. Meğer sonradan mestûr olan devlet-i Osmaniye zühûra başlayınca yevmen ve fe yevmen livâ-ı haşmetleri söndü?*” denmektedir²⁰. Yani bu bölgedeki Ahiler bir bey gibi yaşadıklarını diğer kaynaklarda da görebiliyoruz. Yeğen Bey Oğulları, Emir Yakup Oğulları, Kozan Bey Oğulları, Ulu Bey Oğulları, Bikârî Bey, Abdullah Bey, Süleyman Bey, Mahmud Bey Oğulları, Ahi Tur Bey, Ahi Paşa, Osmanlı fethinden önce Ankara bölgesinde tanınmış ailelerdendi²¹. Şüphesiz bu ailelerin bir çoğu ahilerdendir. Hatta bu kaynaklardan Ankara'da Bacı Teşkilâtının faaliyette olduğunu görmek mümkündür. Bu dönemde Ankara'da bir çok eser telif ve istinsah edilmiştir. Bu faaliyetlerin içinde Ahilerin çok önemli rol aldığı görülmektedir. Çalışmamızda bunlar anlatılacak, XIII. yüzyıl ortalarından XIV. XV. yüzyıllarda Ankara'da tespit ettiğimiz bazı ünlü Ahileri tanıtmaya çalışacağız.

aynı yazar, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu, (Kuruluş)* Ankara 1986², s. 157; H. Edhem, “Ankara'da Ahilere ait iki kitabe”, *Tarih-i Osmani Encümeni mecmuası (TOEM)*, (VII / 41), 312-315; Wittek, *a.g.e.*, s. 329-324; terc., 49/ (1937), s. 133-134 ; O. N. Ergin, *Umur-ı Belediye, Mecelle-i Umur-i Belediye*, I-V, İstanbul 1922-1338, s. 550; B. Darkot, “Ankara” *İA*, I, 450; A. Galanti, *Ankara Tarih-i*, I, İstanbul 1950 s. 6-8. vdd.

¹⁷ İbn Batuta, *Seyahat-nâme-i İbn-i Seyahat-nâme* (terc. Mehmet Şerif), II, İstanbul 1333-1335, s. 354.

¹⁸ Ahmed Eflâki, *Menâkıbu'l-arifin*, (neşr. T. Yazıcı), I, Ankara 1976, 485-486. Daha sonra yeniçerilerin giydikleri beyaz serpuşun (Ak börk) menşei olmalıdır. Bkz. Köprülü, *Kuruluş*, s. 132, 133. Bu Ak börk Denizli Uc Beyi Ahi Mehmet Beyin başında görülmüştür. Eflâki bunu Ahi Mehmed tarafından icat edildiğini söylüyorsa da bu doğru değildir. Ak börk ilk defa Kayseri'deki “Külahdüzler Çarşısındaki Bacılar tarafından imal edilmiştir. Bkz. M. Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum (Fatma Bacı)*, Konya 1990, s. 50-53.

¹⁹ H. Edhem Bey tarafından neşredilen makalede Ahilere ait iki kitabeden biri 687 h/1288 tarihli ve Sultan II. Gıyaseddin Mesud dönemine ait iken, 731 h/1330 tarihli bir diğer kitabede, hükümdar ismi zikredilmemiştir. H. Edhem, *a.g.m.*, s. 313.

²⁰ *Hadikatü's-selâtin*, TTK, Ktp. Yazmalar Böl. No:21 (970/1562) vr. 50a-50b.

²¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler, (MAD), No: 9, s. 35b, 36b, 56b, 65b, 69b, 70a, 77b, 97b, 98b, 143a, 144b, vd.

II. AHİLER DÖNEMİNDE ANKARA'DA İLMÎ FAALİYETLER

1. İlmî Çalışmalar:

a. Bedî-i Enguriyeî, Muhyevî-i Enguriyeî, Mahmud-ı Enguriyeî

Ankara ilk defa Melik Muhiddin Mesud zamanında ve himâyesinde bir kültür ve sanat merkezi olmuş idi. Ankara Meliki Muhiddin Mes'ûd pâytähtı olan Ankara'yı edebiyat ve san'at adamları ile doldurmaya çalışmıştır. Onun etrafında yaşayan şairler ya kendisine veya bu şehre nispetle şöhret kazanmışlar ve şiirleri bize kadar ulaşmıştır. Bunlar *Bedî-i Engûriyeî*, *Muhyevî-i Engûriyeî*, *Mahmud-i Engûriyeî*, adlı şairler, *Muhiddin Mes'ûd* adına şiirler yazmışlardır²².

b. "Silkü'l- Cevâhir"

Künyesi *Abdurrahman Hamid el Engûri* olan birisi kaynaklarda detaylı bilgiye sahip bulunmasa da "*Silkü'l- Cevâhir*" adında Fars gramerine dair bir eser kaleme almıştır. 757h/1356 tarihinde telif edilen eser, 550 beyitten oluşmaktadır²³.

c. Multakidü's-Sıhah

Pir Muhammed bin Yusuf el Ankarî, 757h./1356 tarihinde "*Muhtâr-ı Sıhah*" adlı eseri tercüme etmiş ve bu tercümeye "*Multakidü's-Sıhah*" adını vermiştir. Öğrencilerin adı geçen tercümeye yoğun ilgisini gören Pir Muhammed, eserini "*Tercüman*" adıyla bir kitap haline getirmiştir²⁴.

d. Münyetü'l- Vaizîn

Abdulhamid bin Abdurrahman el- Engûri adlı birisi Ankara'da *Minyetü'l- Vaizîn* adlı eseri kaleme almıştır.²⁵

e. Mecmuatu'r-Resâil

"Mucizat-ı Nebi" isimli esere sahip olan "*Şeyh Ali bin Dostî Hüdâ el Ankarî*, Fatih (Süleymaniye) kütüphanesinde nr. 5456'da kayıtlı bir mecmuanın müstensihidir. 727h/ 1326'da istinsah edilen bu mecmua içinde Ahi Evren'e ait üç eser de bulunmaktadır. Bu durum, Şeyh Ali b. Dost-i Hüdâ'nın ahilikle ilgisinin olduğunu göstermektedir. Mecmuada 30'dan fazla ilmî risâlenin bulunması da onun âlim bir zat olduğunun işaretidir²⁶.

f. Asarü'l- Bilad ve Ahbâru'l-İbad

Kazvinî'ye ait olan "*Asarü'l- Bilad ve Ahbâru'l-İbad*" ismini taşıyan eser, 670/1271 tarihinde Ankara'da istinsah edilmiştir. Adı geçen eserin 506. sayfasında

²² Elimizdeki mecmuanın sonundaki birkaç varâğı (192b-196b) işgal eden kısmın sonları düşmüş, son sahifesi okunamayacak hale gelmiştir. 558.h/1162'den evvel Anadolu'da yaşamış birkaç şairin isim ve eserini bize tanıtmaları itibarıyla bilhassa mühimdir. Halet Efendideki mecmuayı toplayan zat *Ebu Hanife Abdülkerim b. Ebubekir* isminde birinin *Muhyiddin b. Kılıç Arslan* namına yaptığı *Mecmuatü'r-rubâyyat*'tan bir intihab yapmıştır. Fakat elimizdeki mecmuanın tam sonundaki birkaç varâğı (192b- 196b)işgal eden bu kısmın sonları düşmüş, son sahifesi de okunmayacak hale gelmiştir. *İbn Bibi*, I, s. 25, 59, 91; Ateş, *a.g.m.*, s. 103-104, 106-109.

²³ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zejûnün*, II, İstanbul 1971, s. 97; A. Ateş, *Farsça Manzum Eserler*, İstanbul 1968, s. 263. (Ayrıca bkz. Yusuf Öz, *Tarih Boyunca Farsça- Türkçe Sözlükler*, Yayımlanmamış Doktora tezi, Ankara 1996, s. 47).

²⁴ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zejûnün*, II, s. 1073.

²⁵ Adana Ktp. nr. 1807.

²⁶ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zejûnün*, I, İstanbul 1979, s. 997; Ateş, *a.g.e.*, s. 263.

Ankara'da istinsah edildiğine dair kayıtlar mevcuttur. Bu eser birçok defalar basılmıştır²⁷.

h. Kitabü'l-Makatî ve'l- Mebâdî

Yine *Secâvendî*'ye ait "*Kitabü'l-Makatî ve'l-Mebâdî*" isimli eseri de Ankara'da istinsah edildiği tespit edilmiştir²⁸.

Anadolu Selçuklularının son döneminde, Ahi ve Türkmenlerin yoğun bir göçüne maruz kalan Ankara'da, ilmî ve kültürel ortam zengin olduğundan bu eserlerin isimleri çoğaltılabilir. Buna benzer eserlerin Ankara'da kopya edilmesi o dönemde bu dönemde burada bilimsel çevrenin varlığını göstermesi bakımından önemlidir.

III. ANKARA'DA YAŞAYAN BAZI ÜNLÜ AHİLER

1. Selçuklular ve Beylikler Dönemi

a. Ahi Mecdüddin Ankaravî

Ankara ahileri içinde çok zengin olanları vardı. Mesela bunlardan Niğdeli Kadı Ahmed'in bahsettiği *Abi Mecdüddin Ankaravî*²⁹ çok zengindir(1261). Eflakî ise ondan *Hâce Mecdüddin-i Merağî* diye bahsetmektedir. Şüphesiz bu *Abi Mecdüddin Evhadîler* tâifesinden olmalıdır³⁰. Ahi Mecdüddin, Ankara ve Konya ovasında 1000 adet koyunu vardır³¹. *Abi Mecdüddin Ankaravî* Mevlânâ ile yakın bir ilişki içindedir. Moğollar'ın Anadolu'da Ahi ve Türkmenlere baskı ve zulüm yaptığı zamanlarda bu koyunlarının korunması için *Mevlânâ*'dan himmet dilemişti³². Bir keresinde Mevlânâ 40 gün kayıplara karışmış, *Abi Mecdüddin Ankaravî* onu bulana 1000 dirhem vermiştir³³. *Abi Mecdüddin Ankaravî*, Hindistan'ın Şâş-i Hindî sarığı, Hindî bârî fereci ve gömlekleri gibi dikili giyecekler ve başka şeylerle ayakkabı ve çizmelerden ikişer üçer takım yaptırmış, birkaç sandığa koyup saklamıştı. *Mevlânâ* semâda veya başka bir yerde güyendelere ve halka bahşiş vereceği zaman *Abi Mecdüddin Ankaravî* derhal yanındaki elbiseleri hazır bulundururdu.

Vezir Tâceddin Mûtez ve devletin diğer ileri gelenleri, tarafından kendilerine muhâlif olan Ahilerin ve Türkmenlerin ellerinde bulunan zaviyeler alınmıştı³⁴. Bunu kabul etmeyenler baskı ve zulüme uğramıştı. Bu baskı ve zulümler sonucunda *Abi Mecdüddin Ankaravî* gibi bazı ahiler devlete karşı ılımlı bir siyaset izleyerek bu takibâttan kurtulmak istemişlerdir. Onun, Merağî nispetiyle tanınması, Merağa şehri güzergâhında ticaretle uğraşmasından veya Merağa'da ders görmüş olmasından ileri gelmiş olabilir. El Veledüş-şefik'de Mecdüddin-i Merağî'nin icâzet aldığı kişilerin

²⁷ Ateş, *a.g.e.*, aynı yer.

²⁸ Bu eserin Konya Yusufâğa Kütüphanesinde No: 3'deki nüshasının 753h/1332 tarihli istinsah kaydına göre Ankara'da okunduğu ve istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

²⁹ M. Bayram, *Şeyh Evhadü'd-din Hâmid el Kirmanî ve Evhadîyye Tarikatı(Şeyh Evhadü'd-din...)*, Konya 1999, dipnot 99; (*El-Veldüşşefik*, Fatih Süleymaniye Ktp., 4519, yp. 119b).

³⁰ *Menâkıbu'l-arifin*, I, 256-257, 550-551.

³¹ *Menâkıbu'l-arifin*, I, 28.

³² *Menâkıbu'l-arifin*, I, 229.

³³ *gös. yer.*

³⁴ *Menâkıbu'l-arifin*, II, Ankara 1980, 133; Mevlânâ, *Mektubat*, (Neşr. F. Nâfiz Uzluğ), İstanbul 1937, s. 118; Ayrıca bkz. M.Bayram, *Abi Evren ve Abi Teşkilâtının Kuruluşu*, (*Abi Evren...*) Konya 1990, s. 116-121.

isimleri şöyle sıralanır. *Abi Mecdüddin Ankaravî, Yakub el Kürdî, Süleyman Hacerî, Cafer el Halebî, İbrahim el Mekkeî, Ahmed el Asam, İbrahim bin Ethem, Yakub el Berrî, Hızır el âlim, Üveys el Karanî, Emir el Mü'minin Ali bin Ebi Talip, Hz. Muhammed, Rubu'l emîn Cebrail, Rabbi'l-izzâ'* den el almıştır³⁵.

b. Seyyid Şemseddin Ahi Yusuf

Seyyid Şemseddin Ahi Yusuf, takvası zühdü, ahlâkı, doğru sözlülüğü, eminliği dindarlığı, gündüzleri oruç tutup geceleri ibadet etmesi, yüce derecelere sahip oluşu ile tanınırdı. Bundan dolayı künyesi *Ebu't-takvâ*dır. Yaşam süresi 82 yıl olduğu söylenir. Ankara'da ölmüştür. Mezarı buradadır³⁶. Bunun dışında pek fazla bir bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak tanınan birisi olduğu kesindir. Ahi Evren'i yakinen tanıdığı, onun Kırşehir'de öldürülmesinden sonra bir çok ahi büyüğü gibi, bu zatın da Ankara'ya göçmüş olması muhtemeldir. Mezarı Ankara'da olduğuna muhtemelen, belki de üstü çinilerle süslü, kime ait olduğu bilinmeyen sanduka³⁷, *Seyyid Şemseddin Ahi Yusuf*'a aittir.

c. Ahi Hüsameddin

Seyyid Şemseddin Ahi Yusuf'un oğlu, Ahi Şerafeddin Mehmed Bey'in babasıdır. Cömertliğiyle, cesaretiyle, zühtüyle, ibadetiyle, miskinlere verdiği yemeklerle, âlimlere ve fakirlere yaptığı ikramlarla, güzel ahlâkiyle, sözünün doğruluğuyla, az konuşmasıyla meşhurdur. Kimse ondan gybet ve yalan adına bir kelime duymamıştır. Gerekeceği yerde söze müdahale etmez idi. Onun gülüşü tebessüm, uykusu ise yarı uyanıktı. Fütüvvet elbisesini ilk önce babası Seyyid Şemseddin Ahi Yusuf'tan aldı³⁸. Künyesi "*efendidir.*" Ankara'da kendi adıyla bilinen bir zaviyesi vardır. Zaviye günümüze ulaşmamıştır. XIII. asrın başlarına tarihlenen Ahi Şerafeddin camii, kardeşi Ahi Hasaneddin ile beraber tekrar yapmışlardır³⁹. Camii minberinin aynalık tablası kitabesinde "*fütüvvet ve müriüvvet sahibi kardeşler tarafından 689/1289-90 yılında Allah için hulûs-i niyyetle ve onun rızasını isteyerek yapıldı*" denmektedir⁴⁰. 695h/ 1295 yılında 62 yaşında vefat etmiştir. Kabri ise Ahi Şerafeddin türbesindedir⁴¹. Gölpınarlı, Ahmet Sarbanî'nin halifesi Ankaralı bir Hüsameddin'den bahsetmektedir⁴². Ancak bu 964 senesinde vefat eden bu Hüsameddin'in, *Ahi Hüsameddin* olması mümkün değildir. *Ahi Hüsameddin*'in, Ahi Evren'i babası Ahi Yusuf gibi tanıdığı onun rahle-i tedrisinden geçtiği onun talebelerinden olduğu düşünülebilir. Mevcut kaynaklarda *Ahi Hüsameddin*'e ait vakıflar tablo-I'de gösterilmiştir.

d. Ahi Şerafeddin

³⁵ *El Veledü-Şefik*, vr. 120b

³⁶ Galip, *Ankara II*, s. 13,15,16,18,21.

³⁷ Öney, *a.g.e.*, s. 112.

³⁸ M. Cevdet, *Zeyl ala fasl "al-ahiyya el-fityân et-Türkiyye" fi er-rıhleti İbn Batuta*, İstanbul 1351/1932, s. 245.

³⁹ Bkz. dipnot 10-11-12-13.

⁴⁰ Konyalı, *Ankara Camileri*, s. 51; Öney, *a.g.e.*, s. 23-24; Oral, *a.g.e.*, s. 51-52.

⁴¹ Cevdet, *a.g.e.*, s.246; Akyurt, *a.g.y.*, s. 4; Öney, *a.g.e.*, s. 111-112.vdd.

⁴² Gölpınarlı, *Melamilik ve Melamiler*, İstanbul 1931, s. 71

Ankara ahilerinin en ünlülerindedir. Elimizde bir şecere-nâmesi bulunmaktadır⁴³. Ahi Şerafeddin'in bir adı da Osman'dır. Kırşehir Müzesinde bulunan Ahi Sinan Farsça Şecere-nâmesinde *Ahi Şerafeddin Hâce Osman* olarak geçmektedir⁴⁴. Ölünceye kadar bütün Ahilerin reisi, yani Ahi Babalığı uhdesinde bulundurmıştır. Selçuklular'ın yıkılmasından sonra, Ankara'ya hâkim olan güçlerle iyi geçinmiş, bir dönem Ankara'ya hakim olan Emir Eratna ile yakın bir ilişki kurmuştur. *Ahi Şerafeddin* ayrıca Gazan Han'ın baş müşaviri olan Alaüddeve Semnânî'nin (öl. 734/1333) talebesidir⁴⁵. *Ahi Şerafeddin*, Emir Eratna'nın Ankara'da nâibi olmalıdır⁴⁶. Eratna hâkim olduğu şehirlerde vekil olarak çoğunlukla ahileri bırakmıştır. İbn Batuta bunu çok iyi dile getirir⁴⁷. Emir Eratna'nın kullandığı diğer unvanları yanında Seyfeddin⁴⁸ unvanını kullanması bize Ahilerin Seyfi koluna yakınlığını düşündürür.

Ahi Şerafeddin, 751/1350 51'de vefat etmiştir⁴⁹. Yörede zengin vakıflar sahip eserler yaptırmıştır. Bunlardan kendi adıyla anılan zaviye günümüze ulaşmazken camii ve türbesi halen ayakta durmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, *Ahi Şerafeddin* Camii'nin inşası babası zamanında (1290) olmuştur. *Ahi Şerafeddin*'in kabri söz konusu camii'nin bitişiğindeki türbede bulunmaktadır. Türbe *Ahi Şerafeddin*'in vefatından çok önce 731h/1330 yılında yaptırılmıştır⁵⁰. Mevcut kaynaklarda *Ahi Şerafeddin*'e ait vakıflar tablo-II'de gösterilmiştir.

2. Osmanlılar Dönemi

a. Hacı Bayram-ı Veli

- ⁴³ Ahi Şerafeddin Camiinde tomar halinde bulunan bu silsile-nâme, Osmanlı Tarihi Encümeni tarafından da İstanbul'a getirilmişti. Bu silsile-nâme daha sonra kaybolmuştur. A. Tevhid ve M. Cevdet Bey tarafından neşredildiği için bugün bazı bilgilere sahip olabilmekteyiz. Silsile-nâme'de Ahi Şerafeddin'in nesebi Hz. Ali'ye kadar götürülmektedir. Bu da gerekse Fütüvvet-nâmelerde Ahiliğin kökenlerini mümkün olduğunca çok eskilere dayandırma anlayışından kaynaklanmaktadır. A. Tevhid, "Ankara'da Ahiler Hükümeti", *TOEM*, IV/19, s. 1200-1204; Ergin, *a.g.e.*, V, s. 550-551; Cevdet, *a.g.e.*, s. 265.
- ⁴⁴ Ahi Sinan Farsça Şecere-nâmesi, Kırşehir İl Kültür Müdürlüğü Müzesi, 66-67. satır.
- ⁴⁵ Said Nefisi, *Tarih-i Nazm u Nesr*, II, 733; Seyh Alaüddeve Simnânî'nin Veliyüddin Efendi Ktp. Nr. 1796, vr. 170b-174a'da Farsça bir Fütüvvet-nâmesi bulunmaktadır. Gölpınarlı, onun bu Fütüvvet-nâmesini neşretmiştir. A. B. Gölpınarlı, *İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları*, (*Türk İllerinde Fütüvvet*) İÜFM, C. XI/1-4 (Ekim 1949-1950) 2-254. Aynı basımı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1952, s. 296-311.
- ⁴⁶ Sultan Ebu Said, 1330 yılı başlarında suiüstimal mevzuu olan vergileri kaldırmak için Emir Eratna'yı Ankara'ya göndermişti. Emir Eratna'da Ankara'ya gelerek, halka ızdırap veren hayvan sayım vergisini kaldırıp, köyleri hububat tahmincilerini elinden kurtarmıştı. Emir Eratna Ankara'ya geldiği zaman (731/1330) Ahi Şerafeddin hayattadır. Onu Ankara'ya kendisinin vekili olarak atamış olmalıdır. (W. Hinz, "Ortaçağ Yakın-şarkına ait vergi kitabeleri", (terc. F. Işıltan) *Bellekten*, XIII/52, (1952), s. 776; Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihinin Giriş I*, İstanbul 1970, s. 302 ve not 626; Göde, *a.g.e.*, s. 37.
- ⁴⁷ İ. Kafesoğlu, "İbn Batuta" (1304-1369)" *LA*, V, 708; F. Sümer "Anadolu'da Moğollar" *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I/(1969), Ankara 1970, s. 113, not. 13.
- ⁴⁸ H. Edhem, *Kayseri'ye Şehri*, İstanbul 1334, s. 115-116'da Eratna'nın büyük oğlu Hasan'ın Sivas Gündük minarede bulunan bir kitabesinde "Seyfeddin" unvanıyla anılmaktadır. Sözü edilen bu unvan hakkında başka hiçbir yerde kayıt yoktur. Bkz. K. Göde, *Eratnalılar*, Ankara, 1994, s. 62.
- ⁴⁹ Galip, *Ankara I*, s. 49; aynı yazar, *Ankara II*, s. 13; Öney, *a.g.e.*, s. 11-113;
- ⁵⁰ Öney, *a.g.e.*, s. 112-113; Konyalı, *Ankara Camileri*, s. 59; Galip *Ankara II*, s. 13,15, 16, 18,21; Ayrıca bkz. H. Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara 1967, s. 64-65.

Hacı Bayram-ı Velî'nin hayatı ile ilgili birçok araştırma mevcuttur⁵¹. XIV. yüzyılın ilk yarısında Ankara'ya bağlı Zülfazl (Solfazol) köyünde doğduğu bilinmektedir⁵². *Hacı Bayram-ı Velî*'nin doğum tarihi kesin olarak tespit edilememektedir. Bazı araştırmalarda bu tarih 1339-40 bazılarında 1352 bazıları da ise 1257 şeklinde geçmektedir⁵³. Daha çok Bayramiye tarikatının kurucusu olarak tanınmıştır. Osmanlılar devrinde Ankara'daki Kara Medresesinde müderrislik yapmıştır⁵⁴. *Hacı Bayram-ı Velî*, aynı zamanda tasavvufa yönelerek "Somuncu Baba" diye de anılan Şeyh Hamidü'd-din-i Aksarayî'ye intisap etmiştir. Bir süre bu şeyhin hizmetinde bulunmuş ve muhtemelen 1403-1405'lerde Ankara'ya dönmüştür⁵⁵. Burada çiftçilikle meşgul olduğu anlaşılan *Hacı Bayram-ı Velî*'nin etrafında zamanla büyük derviş grubu oluşmuştur.

Hacı Bayram-ı Velî'nin aldığı unvanlar arasında "Hacı Paşa", "Kapıcı başı", "Hacı", "Bayram", "Velî" gibi unvanlarının yanında "Ahi Sultan" unvanına sahip olması⁵⁶ ve yetiştiği muhit, onun Ahi Teşkilâtına yakın olduğunu düşündürür. *Hacı Bayram*'ın adına izâfeten "Bayramîlik" adını alan tarikatın üç temel esasından üçüncüsü "sırr-ı ilahî" büyük önem arzeder⁵⁷. Bayramîlik bu anlayışı ile Melâmete yaklaşmıştır. Hatta Hacı Bayram'ın vefatından sonra melâmeti kabul eden Emir Sikkînî (880h/1475-76) kolu da ilk Melamiler gibi fütüvvet ehliyle kaynaşmıştır⁵⁸. *Hacı Bayram Velî*'nin hocası Şeyh Hamidü'd-din-i Aksarayî oğul ve torunlarının da Evhadü'd-din-i Kirmanî'nin bağlıları olduğu gözükmemektedir⁵⁹. Özellikle Şeyh Hamidü'd-din-i Aksarayî'nin (815/1412) oğlu şair Yusuf Hakikî'nin eserleri incelendiğinde Evhadü'd-din'in meşrebinden olduğu fark edilmektedir. Yusuf Hakikî'nin Ahi Evren'in "Metalî'ül-ıman" adlı eserini Türkçe'ye çevirmesi de⁶⁰ onun Evhadü'd-din'e ve yakınlarına ilgi duyduğunu göstermektedir. Hatta Yusuf Hakikî'nin oğluna Evhadü'd-din (881/1476) kız torununa Fatma Hatun adını koyması⁶¹ bir tesadüf değil Evhadü'd-din-i Kirmanî'ye duyduğu sevgi ve bağlılığın ifadesi olmalıdır⁶². Çok yönlü bir fikir adamı olan Ahi Evren'in fikir hayatında en büyük yeri, Melamîlik işgal eder⁶³. Ahiliğin prensiplerinden çoğu, Melamîlikten gelmiştir.

⁵¹ M. Ali Aynî, *Hacı Bayram-ı Velî*, İstanbul 1924; F. Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Velî, Yaşamı, Seyri, Vakfı*, I-II, Ankara 1983; İ. H. Bursevî, *Silsile-i Celveti, Silsiletü'l-Tarikati'l-Celvetiyye*, İstanbul 1291 (1874); Gölpınarlı, *Melamîlik ve Melamiler*, s. 34; Bayram Sczgit, *Hacı Bayram-ı Velî*, Ankara 1976; Etem Cebecioğlu, *Hacı Bayram-ı Velî*, Ankara 1991.vdd.

⁵² İ. H. Bursevî, *Nefabatü'l-Üns, Tercümesi*, İstanbul 1270, s. 684.

⁵³ Mehmet Vecdî, *Terceme-i Şakaik-i Numaniyye*, İstanbul 1269, s. 77; A. Rifat, *Lügat-i Tarihiyye ve Coğrafyye*, III, 75.

⁵⁴ Gölpınarlı, *Melamîlik ve Melamiler*, s. 34.

⁵⁵ M. Ali Aynî, *a.g.e.*, s. 67; Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 47.

⁵⁶ Bayramoğlu, *a.g.e.*, I, s. 33-34; E. Cebeci, *a.g.e.*, s. 33-34.

⁵⁷ S. H. Bolay, "Hacı Bayram Velî'nin Dünya Görüşü" IV. Vakıf haftası münasebetiyle sunulan tebliğ, Ankara 1978, s. 182.

⁵⁸ Gölpınarlı, *Türk İllerinde Fütüvvet*, s. 72.

⁵⁹ Bayram, *Evhadü'd-din...*, s. 109-111.

⁶⁰ Bayram, aynı yer dipnot 106. Henüz el yazması halinde bulunan bu tercümenin bilinen tek nüshası Hacı Mahmut Efendi (Süleymaniye) Ktp. nr. 2974'de kayıtlı olup 913(1507-8) istinsah tarihindedir.

⁶¹ Konyalı, *Aksaray Tarihi*, İstanbul 1971, s. 1290-1299, II, s. 2376.

⁶² Bayram, *Evhadü'd-din*, aynı yer.

⁶³ Bayram, *Ahi Evren...*, s. 145.

Kendini topluma adama, topluma hizmet aşkı, karşılık beklemezsizin yolcuya, düşünküne, muhtaca yardım elini uzatma, yedirme, içirme, barındırma v.s. melamet felsefesinden alınmıştır. Bundan dolayı *Hacı Bayram-ı Veli*'nin yaşayışı da Ahiliğe çok benzemektedir. *Hacı Bayram-ı Veli* müritlerini el emeği ile geçinmeye teşvik etmiştir⁶⁴. Yine *Hacı Bayram Veli*, mahsul hasat ettirip yaşlılığına rağmen kendisi de müritleriyle bizzat çalışmıştır. *Hacı Bayram-ı Veli*'nin zaviyesi sanki bir Ahi zaviyesini andırmaktadır. Gelen geçen herkese çorba ikram edilirdi. Çorbanın yapıldığı burçak ziraatı âdeti gereği kendisinden sonra da devam etmiştir⁶⁵. Bütün bu örnekler onun Ahi Teşkilâtına mensup olabileceğini düşündürür.

b. Ahi Yakup

Bölgenin tanınmış ahilerinden olduğu anlaşılmaktadır. Ankara'da kendi adıyla anılan bir mescit inşa ettirmiştir⁶⁶. 794h/ 1391 tarihinde yaptırıldığı bilinen bu caminin kitabesinde şu kayıtlar yer almaktadır: “*Mescidi 794 yılında Ahi Sinan oğlu Ahi Çelebinin oğlu Ahi imar etti. Bundan evvel de Ahi Şüca, Ahi Halil, Ahi Ali, Ahi Şerafeddin ve Ahi Yakup imar etmişti. Sonra, her yılda mahsulun onda birinden imam için de otuz dirhem verilmesi kararlaştırıldı*”⁶⁷. Kendi adıyla anılan bir de mahallesi vardı⁶⁸. *Ahi Yakup* ile ilgili tespit ettiğimiz vakıf kayıtları tablo-III'de gösterilmiştir.

c. Ahi Ahmed

Osmanlı hükümdarı Murad Hüdavendiğâr zamanı tımar sahiplerindendir. Tımarlarını Ahi Tura Beyle beraber işletmişlerdir.⁶⁹ *Ahi Ahmed* hakkında fazla bilgimiz yoktur. Ancak tımar sahibi olup, medrese⁷⁰ yaptıracak kadar zengindir. I. Murad döneminde yaşamıştır. 842/1438 tarihinde medreseye mütevellî tayin ettiği, Hunnire Hatun adlı bir kızı bulunmaktadır. *Ahi Ahmed*'e ait vakıflar tablo-IV'de gösterilmiştir.

d. Ahi Elvan

Hacı Mecdüddin adlı bir zatın oğludur. Kaynaklardan I. Murad döneminde, tımar sahibi olduğunu belirlemektediriz. Esas künyesi *Ahi Elvan Mehmed Bey*'dir⁷¹. 918 tarihli vakıf defterinde Ahi Bayezid bin *Ahi Elvan* diye geçmektedir⁷². Belki de

⁶⁴ Vassaf, *Sefine-i Evliya-yı Ebrar Şerh-i Esmar-ı Esrar*, Süleymaniye yazma bağışlar. Nr. 2305-2309, s. 257,265. Aynı, *a.g.e.*, s. 80.

⁶⁵ H.Ongan, *Ankara'nın 1 Numaralı Şer'iyye Sicili*, Ankara 1958, s. 19.vesika no: 150, örnek 33.

⁶⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (V.G.M.A), 225, 2/1,sn. 3103 (M.1392)

⁶⁷ B. Kunter,“Kitabelerimiz” *VD*, II/1942, 336-37; Ayrıca bkz. Akyurt, *a.g.y.*, s. 23. Ahi Halil yerine Ahi Melek okunmuştur. Konyalı'da böyle okunmuştur; Konyalı, *Ankara Camileri*, s. 54; Galip, *Ankara II*, s. 21; aynı yazar, *Ankara I*, s. 35. Burada okunmada farklar çoktur. Öney, *a.g.e.*, s. 41.

⁶⁸ BOA, TD (Tahrir Defteri), No:558, s. 41b, Bkz. Ö. Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995, s. 30; R. Özdemir, *XIX Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Ankara 1986. s. 78, 84, 93, 121, 123.

⁶⁹ Bkz. Ahi Tura Bey.

⁷⁰ “Karye-i Bayındır, tımar-ı Ahi Turabeyi ve Ahi Ahmed. Hüdavendiğâr zamanında yerleri imiş.” BOA, MAD, No: 9, (867), s. 45b; Ergenç, *a.g.e.*, s. 171, dipnot 105.

⁷¹ Galip, *Ankara II*, s. 19. No: 26.

⁷² İstanbul Belediye Atatürk Kitaplığı (İBAK), Muallim Cevdet (M.C.) 116/5, , 918/1530, Atatürk Evkaf Defteri (AED), s. 112.

Mecdü'd-din İsa'nın diğer adı Ahi Bayezid olabilir. Ankara'nın nüfuzlu Ahilerinden olduğu anlaşılan *Abi Elvan Bey*, kendi adını taşıyan bir zaviye ve camii yaptırmıştır⁷³. Zaviye zamanla yıkılıp ortadan kalkmıştır. Ancak Samanpazarında Ahi Arap Mahallesi Koyun Pazarı Sokağında bulunan camii halen ayakta⁷⁴. 732-762/ 1331-1360 tarihleri arasında yaptırıldığı tahmin edilen camii, minberindeki tarihe göre 816/1413 yılında tamir görmüştür. 784/1382 yılında vefat eden *Abi Elvan*'ın mezarı ise halen Yediler kabristanındadır⁷⁵. Ankara'ya 22 kilometre mesafede bulunan Eti Mesgut'a (Ahi Mes'ud) bağlı Elvan köyü adı verilen köyde iki tane kabir bulunmaktadır. *Abi Elvan*'ın kardeşlerine ait olduğu söylenen bu kabirlerin üzerinde bugün hiçbir yazı kalmamıştır⁷⁶. Bunların halk arasında baş ağrıların geçirdiğine inanılır. Çocuğu olmayan kadınlar ona adak adarlar⁷⁷. Ahi Elvan'a ait tespit edilen vakıflar tablo-V'de tımarları ise tablo-VI'da gösterilmiştir:

e. Ahi Mesud

Abi Mes'ud Ankara'nın tanınmış ahilerindendir. Kırşehir'den Ankara'ya gelmiş olmalıdır. Ahi Evren'in ölümünden sonra yapılan göçlerle⁷⁸, XIV. yüzyıl başlarında Kırşehir'den büyük bir göç dalgası zuhûr etmiş idi. Bezm u Rezm'in sahibi bu göçlerden dolayı Kırşehir'in bir köy haline geldiğini yazmaktadır⁷⁹. *Abi Mes'ud*'un, bu göçler sırasında Ankara'ya gelip yerleştiğini tahmin ediyoruz. Çünkü, *Abi Mes'ud*, oğlu Ahi Sinan gibi Ahi Evren Zaviyesi post-nişinliği yapmamış olsa da, hem Ankara'da hem Kırşehir'de zaviyesi bulunmaktadır. Ankara'daki zaviyesini kaynaklarda takip edebilmekteyiz. 918/1512 tarihli İstanbul Belediye Kütüphanesi'nde bulunan vakıf defterinde Ankara'ya bağlı Bağluca Karyesinde zaviyesi bulunmaktadır⁸⁰. Bu vakfı, Ahi Şerafeddin Zaviyesi ile beraber kullanmaktadırlar⁸¹. Bugün Bağluca Köyünde yaşlılar eski mezarlık denilen yerde büyük bir mezarın bulunduğunu, burasının *Abi Mes'ud*'a ait olduğunu büyüklerinden duyduklarını nakletmektedirler. Burası, daha sonra hazine avcıları tarafından tahrip edilmiştir. Bir tepe üzerinde bulunan bu yerden, Eti Mesgut (Ahi Mes'ud) ve Ankara görülebilmektedir. Ahi Mes'ud Zaviyesi de mezarı gibi burada olmalıdır. Bugün adı Eti Mesgut olan ilçenin 24.12. 1937'den evvelki adı, *Abi Mes'ud*'dur. *Abi Mes'ud*'un bir de Kırşehir'de zaviyesi bulunmaktadır⁸². Yani *Abi Mes'ud*, Kırşehir ve Ankara muhitinde yaşamıştır. 1485/890 ve 1526/932 tarihli Kırşehir vilâyetini de içine alan vakıf defterlerinde, *Abi Mes'ud* ve Ahi Mahmud'un hisselerini mülkiyet üzere tasarruf

⁷³ M.V.A.D., s. 360, 365, 368.

⁷⁴ V.G.M.A. 605, 173, sn 124.

⁷⁵ Galip, *Ankara I*, s. 49-50.

⁷⁶ Bu kabirlerin Belediyece yeniden yapılmış, üzerinde hiçbir yazı ve işaret bırakılmamıştır. Köylülerce Ahi Elvan'ın kardeşleri olduğu söylenmektedir.

⁷⁷ Tanyu, *age.*, s. 94.

⁷⁸ Bayram, *Abi Evren...*, s. 97.

⁷⁹ İsterabadî, *Bezm u Rezm*, s. 367-368

⁸⁰ Bugün Bağluca Köyü Eti Mesgut ilçesine bağlı küçük bir köydür. Toplam nüfusu 291'dir. Eti Mesgut'a uzaklığı 7 km, Ankara'ya ise 21 km. dir.

⁸¹ AED, M. C. 116/5, (918 h), s. 20b; BOA, TD, No:558 (937h), s. 35b; BOA, TD, No:1123 (979), s. 35a; BOA, TD, No: 438 (937), s. 364b; TKKK(Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime), AED, No:558, (979), s. 32a.

⁸² Galip, *Abi Elvan*, s. 26-27.

ettikleri görülmektedir⁸³. Burada, mirasçılarının mutasarrıf oldukları zikredildiğine göre *Abi Mes'ud*, bu tarihte ölmüş olmalıdır. *Abi Mes'ud*'un 1485'den çok daha evvel, 1462 yıllarında ölmüş olması gerekir. Çünkü *Abi Mes'ud*'a ait, Bağluca'daki zaviye ve çiftlik 1462/867'de oğlu Ahi Minnet'in tasarrufundadır⁸⁴. Burada adı geçen Ahi Mahmud'un 1471'de Ahi Sinan'a şedd kuşatıp Ahilik icazet-namesi veren Ahi Mahmut olması kuvvetle muhtemeldir⁸⁵.

C.H. Tarım onun 7. göbekten Ahi Evren'in soyundan geldiğini tespit etmektedir⁸⁶. Bilinen kaynaklarda Ahi Evren'in çocuğu yoktur. Mesnevî ve Menâkıbu'l arifin'de bunu doğrulayacak bilgiler geçmektedir. Mevlevî kaynaklar Mevlânâ'nın ona bedduası ile hadım olduğunu yazmaktadır⁸⁷. Öte yandan Ahi Evren'in eşi Fatma Hatun'un Ahi Evrenle evli olduğu sürece hiçbir çocuğunun olmadığı, ancak eşinin ölümünden sonra yaptığı ikinci evliliğinden çocukları olduğu kaynaklar da bildirilmektedir⁸⁸. Bu durum, Ahi Evren Şeyh Nasirüddin'in, bilâ veled öldüğünü düşündürmektedir. Böyle olunca *Abi Mes'ud*'un Ahi Evren'in soyundan gelmiş olmasını şüpheyile karşılamak gerekir.

Ahi Evren'in mesleği debbağdı. Bundan dolayı bütün debbağların intisabı ona dayanır⁸⁹. Ahi Sinan gibi *Abi Mesud*'un da debbağ olması mümkündür. İşte bu meslekî intisap ve bağlılık, zamanla sıhrî bağlılık şeklinde ifade edilmiş olmalıdır. Osmanlı döneminde Kırşehir zaviye postnişini olanlar, Ahi Evren'in soyundan inmiş kabul edilmekteydi. Zaviye şeyhliğinin ve Ahi Babalığının icâzet alma yoluyla devam ettiğini düşünmemiz gerekir. Özellikle, XV. ve XVI. Yüzyıllarda, bazı Ahilerin, Ahi Babalığı alabilmek için ellerindeki şecere-nâmelerle neseplerini ispata çıktıkları görülmektedir. Ankara'da tespit edilen *Abi Mesud*, Ahi Evren vakıfları tablo-VII'de gösterilmiştir.

⁸³ BOA, TD, nr.19 (890) s. 281; BOA, TD, nr. 998, (932), s. 674b. Ayrıca bkz. İ. Şahin, , "Ahi Evran Vakfıyesi ve Vakıflara Dair", (Vakıflara Dair), *İ.Ü. Türkiyat Araştırmaları Der.*, Sa. 1/1984, s. 334, dipnot, 36.

⁸⁴ BOA, MAD, No: 9 (867), s. 41b

⁸⁵ Şahin, "Vakıflara Dair", s. 334. TKKK, Vakf-ı Cedid tasnifi 212 numarada kayıtlı 1460 tarihli Ahi Mahmud'a ait bir vakfiye bulunmaktadır. Mevcut şekliyle vakfiye "*İsmail ve Benna Musa... Ahi Mahmut ve gurebâ*" şeklinde başlamaktadır.

⁸⁶ C. H. Tarım, *Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Kırşehir 1938, s. 170-173, İ. Şahin de Ahi Evren vakfiyesinin evladlık vakıf olduğundan, ve Ahi Evren zaviyesine şeyhlik yapanlar onun nescbinden indiğini söylemektedir. Şahin, "Vakıflara Dair", s. 338-339

⁸⁷ Burada "Ona meşhur şeyh Nasirüddin derlerdi. Tabsıra sahibi idi. Nasreddin hadım oldu" diye geçmektedir. (*Menakıbu'l- arifin*, I, 188-189) Mesnevî'de ise muhannes (hadım) diye anılmaktadır. (*Mesnevî*, R. Nicolsen, V, Tahran 1373, 722; Mevlânâ, *Mesnevî ve Şerhi*, (şerh. Gölpınarlı), V, Ankara 2000, 67, 392.

⁸⁸ Bayram, *Fatma Bacı...*, s. 27-30.

⁸⁹ Bayram, *Ahi Evren...*s. 149. Ahi Evren zaviyesi şeyhliğine oturan kişi bütün esnâf teşkilâtına kemer bağlayıp, icâzet verebilmektedir. Şeyhlerinin Ahi Baba unvanını aldığı Kırşehir'deki Ahi Evren Zaviyesi, Ahi Baba ve onun selâhiyet verdiği diğer şehirlerde yine Ahi Baba adını taşıyan Ahi Teşkilâtı reisleri, her yıl belirli zamanlarda Anadolu'yu adım adım dolaşmakta, bütün zaviyeleri denetlemekte Ahi birlikleri içindeki anlaşmazlıkları çözmeye çalışmakta, çıraklık kalfalık ve ustalığa geçiş törenlerini yönetmektedir. Herhangi bir ahinin usta olabilmesi için Ahi Evren Zaviyesi şeyhinin elinde peştamal bağlaması ve onun duasını alması gerekmektedir. Ancak bu törenden sonradır ki, ustalığa yükselmiş olan kimsenin durumu meşruluk kazanmaktadır. (İ. Şahin, "Ahi Baba", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, I, 529-530; aynı müellif, "Osmanlı Devrinde Ahi Evren Zaviyesinin Hususiyetine Dair..." s. 162; S. Güllülü, *Ahi Birlikleri*, İstanbul 1992², s. 153, 154, 155.vdd.)

f. Ahi Sinan

Ahi Sinan Ankara ahilerindedir. Babası Ankaralı Ahi Mesud'dur. Arşiv malzemeleri içinde *Ahi Sinan*'ın hayat hikayesi ile ilgili bilgilere ulaşmak, yani doğum ve ölüm tarihleri, yaşadığı mûhit gibi çeşitli bilgilere ulaşmak zor gibi gözüküyor. Vakıf kayıtlarından elimizdeki Şecere-nâmelerinden ve Ahi Evren Vakfiyesinden⁹⁰ ve Şecere-nâmesi⁹¹ gibi eserlerde adı geçmektedir.

Aslı Kırşehir İl Kültür Müdürlüğü Müzesinde muhafaza edilmekte olan Ahi Evren vakfiyesine imza koyan şahitlerden biri de *Sinan Çelebi bin Ahi Mesud*'dur⁹². Bu vakfiyenin Fatih Sultan Mehmed'in (1451-1481) saltanatının son yıllarında düzenlendiğini biliyoruz⁹³. Bununla beraber *Ahi Sinan* adına düzenlenen Farsça Şecere-nâmede⁹⁴ (evahir-i muharrem 876/1471) *Ahi Sinan*'ın babasının adı Ahi Mes'ud olarak geçmektedir. Vakfiyenin Şuhûdu'l-hâl kısmında adı geçen *Sinan Çelebi bin Mes'ûd*'un, fazla olarak Çelebi adını aldığı görülmekteyse de, babasının adının Mes'ûd olması ve bu durumun Şecere-nâme sahibi *Ahi Sinan bin Ahi Mesud*'a aynen uyduğu görülmektedir⁹⁵. Vakfiyenin "Şuhûdu'l-hâl" kısmında en başta zikredilen *Sinan Çelebi bin Mes'ûd*'un, 876/1471 tarihinde hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Ahi Sinan 1485'de de hayattadır. Çünkü, bu tarihte Kırşehir'de Ahi Evren zaviyesi şeyhliğine Ahi Çelebi ve *Ahi Sinan* ortaklaşa olarak tasarruf etmektedir⁹⁶. Burada babasının adının Mes'ûd olduğu belirtilmeyen *Ahi Sinan*'ın da, *Sinan Çelebi bin Mes'ûd* veya *Ahi Sinan bin Ahi Mes'ud* olması kuvvetle muhtemeldir⁹⁷. Buna göre, Ahi Sinan'ın babası olan Ahi Mes'ud Ankara'da zaviyesi ve vakıfları olan, 1461 yılında hayatta olmadığını bildiğimiz Ahi Mes'ud'dur⁹⁸. *Ahi Sinan*'a ait vakıflar, zaviyeler ve mülkler, Ankara'ya ait 867/1462⁹⁹, 918/1512¹⁰⁰, 937/1530¹⁰¹, 979/1571¹⁰², 979/1571¹⁰³ tarihli defterlerde olduğu gibi, Kırşehir'e ait 1485/890¹⁰⁴, 1526/932¹⁰⁵ defterlerde de bulunmaktadır.

Ahi Sinan'ın mezarı Ankara'da mıdır? A. Baki Gölpınarlı, kısmen kırılmış, fakat *Ahi Sinanu'd-din* adı okunan bir mezar taşı tespit etmekte ve bu taşın Ahi Si-

⁹⁰ Ahi Evren vakfiyesinin aslı halen mevcut olmamakla beraber elimizde dört adet vakfiye sureti bulunmaktadır.

⁹¹ Kırşehir İl Kültür Müdürlüğünde bulunan Farsça şecere-nâme. bkz. dipnot 43

⁹² Bayram, *Ahi Evren...*s. 38-39-41-42; İ. Şahin, "Vakıflara Dair", s. 332-333,339.

⁹³ Kırşehir İl Kültür Müzesinde bulunan 677/1277 tarihli vakfiye. Bayram, *Ahi Evren...*, s. 41, 40, 41. Ayrıca bkz. Şahin, "Vakıflara Dair", s. 333.

⁹⁴ Kırşehir İl Kültür Müzesinde bulunan Farsça şecere-name.

⁹⁵ Şahin, "Vakıflara Dair", s. 331

⁹⁶ "Zaviye-i Ahi Evren aleyhi'r-rahmetü ve'l- gufran, meşihat, der tasarruf-ı Ahi Çelebi ve Ahi Sinan , be-hüküm-i şâhî" BOA, TD, nr. 19, (890/1485, s. 288b). Ayrıca bkz. İ. Şahin, "Vakıflara Dair" , s. 331, dipnot, 27.

⁹⁷ İ. Şahin, "Vakıflara Dair", s. 334.

⁹⁸ BOA, MAD, No: 9 (867), s. 41b

⁹⁹ BOA, MAD, no: 9.

¹⁰⁰ İBAK, M.C. 116/5, AED, 918h.

¹⁰¹ BOA, TD, No: 438.

¹⁰² BOA, TD, No:1123.

¹⁰³ TKKK, AED, No:558

¹⁰⁴ BOA, TD, No: 19

¹⁰⁵ BOA, TD, No: 998

nan'a ait olabileceğini düşünmektedir¹⁰⁶. Bu kabir taşı *Abi Sinan*'ın mıdır? Kabir taşının alt kısmı bozulmuştur. Baş tarafı ise kırıktır¹⁰⁷.

وفات ملك // ره

أخي سنان [ال]دين

Görüldüğü gibi bu kabir taşının *Abi Sinan*'a ait olduğunu iddia etmek biraz zor gibi gözüküyor. Yalnız şunu ifade etmek gerekir: *Abi Sinan*, Kırşehir Ankara mühitinde yaşamıştır. Kırşehir Ankara arasında devamlı gidip geldiği kesindir. *Abi Sinan*'ın hayatta olduğu dönemde Ankara'da debbağ atölyelerinin bulunduğunu, esnafın büyük bir çoğunluğunun bu meslek ve yan kollarıyla meşgul olduğunu kaynaklardan görebiliyoruz. *Abi Sinan*, bütün Ahilerin reisi olarak Ahi Evren zaviye şeyhliğini yapmakta, Ankara'da bulunan dükkanlarında bu mesleği icrâ etmekte, meslek gruplarını idare etmekte idi. *Abi Sinan*, 1471-1485 yıllarında bütün Ahilerin reisi olarak, Ankara ve Kırşehir mühitinde ve özellikle Kırşehir'de yaşamıştır. 1485 yılından sonra, mevcut kaynaklarda *Abi Sinan*'ın yaşadığına dair bir kayıt bulunmuyor. Ankara'ya ait 918/1512 tarihli vakıf defterinde *Abi Sinan*'ın kardeşi Ahi Minnet'in babası Ahi Mesud'un zaviyesinin bulunduğu Bağluca Karyesinde bir timarı olduğu bunu Hüdavendigâr zamanından beri işlediği yazılıdır¹⁰⁸. Ancak, *Abi Sinan*'ın yaşadığına dair ne Ankara ne Kırşehir'e ait kaynaklarda bir bilgi mevcut değildir. Yani, bu *Abi Sinan*, 1485-1512 yılları arasında ölmüş olabileceğini gösterir. Ancak nerede öldüğü, kabrinin nerede bulunduğu hakkında bir şey söylememiz mümkün değildir.

Ayrıca burada bir karışıklığı gidermek bakımından, Ahi Yakup Camiinin kapısı üzerindeki üç satırlık Arapça kitabede geçen Ahi Yakub bin Ahi Çelebi bin *Abi Sinan*¹⁰⁹ adlı kişinin ise Ahi Sinan olması mümkün değildir. 1485 tarihinde hayatta olduğunu bildiğimiz Ahi Sinan'ın 794/1392 tarihinde daha dünya'ya gelmemiş olması gerekir.

Kardeşleri

Abi Sinan'ın kardeşleri de bulunmaktadır. 867/1462 tarihinde Ankara'nın Mürted Ovasına tabi Bağluca Karyesinde, Hüdavendigâr zamanından beri olduğu söylenen babası olan Ahi Mesud'un çiftliğini Ahi Minnet tasarruf etmekteydi¹¹⁰. Ayrıca bu Ahi Minnet'in Kasaba Kazasına tabi Bayracuk kazasında bir çiftliği daha vardır¹¹¹. 912/1512 tarihli kayıta, köhne defterde bulunamadığından bahisle, şahitlerin otuz kırk yıldan beri vakf olduğu beyân etmeleri üzerine defter-i cedide'ye kayd olunmuştur ifadesi bulunmaktadır. Yani *Abi Sinan*'ın kardeşi 1512 tarihinde hayatta değildir. *Abi Sinan*'ın diğer kardeşi de Farsça şecere-nâmesine imza koyan

¹⁰⁶ Gölpınarlı, *Türk İllerinde Fütüvvet*, s. 96.

¹⁰⁷ Galip, *Ankara II*, s. 12.

¹⁰⁸ İBAK, M.C. 116/5, AED, (918h), s. 87a

¹⁰⁹ Kunter, *ag.m.*, s. 436, 437; Konyalı, *Ankara Camileri*, s. 9; Galip, *Ankara II*, s. 35; Akyurt, *ag.y.*, s. 23; Öney, *ag.e.*, s. 41.

¹¹⁰ BOA, MAD, No: 9, s. 87a

¹¹¹ İBAK, M.C. 116/5. AED(918h), s.34; BOA, TD, No: 438, s. 368b.

Ahi Turud olmalıdır. Burada adı, Ahi Turud bin Ahi Mes'ud olarak geçmektedir. Buradaki Ahi Mes'ud, *Abi Sinan*'ın da babası olan Ahi Mes'ud olduğunu tahmin ediyoruz. Çünkü aynı yere imza koyan, babasının adı da Ahi Mes'ud olan birisi eğer farklı birisi olsaydı burada belirtilmesi gerekirdi. Ahi Turud hakkında bir bilgi bulmak mümkün olmamıştır.

g. Ahi Yeşil:

Abi Yeşil XIV. asrın ikinci yarısında yaşamış olmalıdır. Kaynaklarda onun adına bir zaviye ve medrese gözükmektedir. Ahiler mahallesinde, Sarıca sokağında Yeşil Ahi adlı bir camii bulunmaktadır. Kitabesi olmayan bu camii, XVII. asır sonu ilâ XVIII. asra tarihlenmektedir¹¹². Bu camii, Ahi Hüsameddin tarafından yapıldığı söylenmekteyse de *Abi Yeşil* tarafından yapılmış olsa gerektir. Çünkü, 761/1359 tarihinde *Abi Yeşil* adlı bir mescit bulunduğunu kaynaklardan tespit edebiliyoruz¹¹³. Buna göre bu mescit zamanla yıkılmış, XVII. asırdan sonra teccid edilmiştir.

Yeşil Ahi Medresesinin Vakıflar Genel Müd. Arşivinde bulunan, 842h/1462 tarihli vakfiyesi vardır. Bu medresenin ise Ahi Ahmed tarafından yaptırıldığı söylenmektedir. Bu da mümkün gözükmemektedir. Ahi Ahmed'in zaten bir medresesi bulunmaktadır. Bu ise medresesinin vakfının Ahi Ahmed medresesi ile birlikte geçmesinden dolayı olmalıdır¹¹⁴. *Abi Yeşil*'e ait vakıflar tablo VIII'de gösterilmiştir.

h. Ahi Bayezid

Abi Bayezid Orhan Bey zamanında (1326-1359) yaşamıştır. Çünkü bir kaynakta: "*Ayaş'ta Ahi Bayezid çiftliği, kadimü'l-eyyamdan vakf ola gelmiş, elinde merhum Orhan Bey ve Gazî Hüdavendigâr ve Sultan Mehmed bitileri vardır. El haletü hazîbî Ahi Bayezid oğlu Ahi Elvan vakfiyet üzere mutasarrıftır*"¹¹⁵.

Bu kaynaklarda yukarıda bahsettiğimiz gibi Ahi Elvan'nın babası olarak gözükmektedir¹¹⁶. Eğer öyle ise M. Galib'in bahsettiği Mecdü'd-din İsa, *Abi Bayezid* olmalıdır¹¹⁷. *Abi Bayezid*'a ait vakıflar tablo IX'de gösterilmiştir.

i. Ahi Tura

Abi Tura'nın Hacı Bayram Camii'nin iki yüz metre kadar Güney doğusunda mescidi bulunmaktadır. Bu mescidin vakıflar Genel Müdürlüğünde bir vakfiyesi vardır¹¹⁸. *Abi Tura Bey*, Murad-ı Hüdavendigâr (1356-1389) zamanında yaşamıştır. Çünkü Ahi Ahmed ile beraber timar sahibidir. Burada I. Murad döneminde *Abi Tura Bey*'in timar sahibi olduğu söylenmektedir. *Abi Tura*'ya ait vakıflar tablo- X'da gösterilmiştir. Timarları ise tablo- XI'de gösterilmiştir.

j. Ahi Selman

¹¹² Galip, *Ankara II*, s. 50; Konyalı, *Ankara Camileri*, s. 103; Öney, a.g.e., s. 81-82.

¹¹³ Bu mescidin 761/1359 tarihli bir vakfı bulunmaktadır Ali Emiri Tasnifi, No.13, 761/1359.

¹¹⁴ Ergenç, a.g.e., s. 26, dipnot, 105.

¹¹⁵ BOA, MAD, No.9, (867), s. 65b, aslında daha önce bahsettiğimiz gibi, bu belge bize Ankara'nın önce Orhan zamanında alındığını göstermektedir.

¹¹⁶ İBAK, M.C. 116/5, 918, AED, s. 112-113

¹¹⁷ Galip, *Ankara II*, s. 19.

¹¹⁸ V.G.M.A., No. 224, 2/2 sn. 4271.

Abi Selman'nın Ayaş kazasına bağlı Yereğömi karyesinde bir zaviyesi vardır. Bir kere *Abi Selman*, I. Murad döneminden (1359-1389) önce yaşamıştır. Bu, aşağı yukarı XIII. yüzyılın ikinci yarısına inmektedir. Çünkü eskiden beri mevcut olan zaviye'nin vakfına mutasarrıf olarak, I. Murad, beratıyla *Abi Selman* oğlu Ahi Süleyman'a verilmiştir. *Abi Selman* vakıfları tablo-XII'de gösterilmiştir.

k. Ahi Adilşah

Bize göre *Abi Adilşah* da Ahi Selman gibi I. Murad'dan daha eski dönemde yani XIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. *Abi Adilşah*'ın da Ahi Selman gibi Ayaş Kazasında bir zaviyesi vardır. 918'deki vakıf kaydında kadimü'l-eyyamdan beri vakf olduğuna işaret edilmektedir. *Abi Adilşah*'a ait vakıflar tablo-XIII'de gösterilmiştir.

I. Ahi Hacı Murad

Abi Hacı Murad'ın yaşadığı dönemi tespit etmek mümkün gözükmemektedir. Yalnız kendi adını taşıyan Ankara'da bir mahalle mevcut idi. Burası 1601 tarihinde Ankara'nın en kalabalık mahallesiydi¹¹⁹. Bu mahallede XIV. yüzyılın sonları ya da XV. yüzyılın başlarında yapılan Eyyüb Mescidi bulunmaktadır¹²⁰. *Abi Hacı Murad*'ın yaşadığı dönemi, 918/1512 senesinden önceye götürmek daha doğru olsa gerektir. *Abi Hacı Murad*'ın vakıfları ise tablo-XIV'de gösterilmiştir.

m. Ahi Çomak

Abi Çomak'ın yaşadığı dönemi tespit olunamamaktadır. Yalnız, 918/1512 tarihli vakıf defterinde “*kadimden beri vakfiyet üzere tasarruf ola gelmiş*” ifadesi bulunmaktadır. XIV. yüzyıldan daha eskiye dayandırılması daha doğru olur düşüncesindeyiz. Ankara 'ya bağlı kendi adını verdiği karye'de bir zaviyesi bulunmaktadır. *Abi Çomak* vakıfları ise tablo- XV'de gösterilmiştir.

n. Serraç Sinan

XIII. asrın birinci yarısında yaşamış bir ahi olmalıdır. Kendi adına bir mescidi vardır. Mescit kapısındaki kitabeye göre, 987/1288 senesine tarihlenir. Kitabeye'de mescidin, *Hasan oğlu Yusuf*'un bu mescidi inşa ettirdiğinden bahsedilmektedir. Bu şahıs Serraç Sinan olmalıdır. *Serraç Sinan*'a ait vakıflar tablo-XVI'da gösterilmiştir.

Sonuç

Ankara'nın Türkleşmesi, sosyal, kültürel ve ilmi ortamın gelişmesi, XII. yüzyıl sonu ile XIII. yüzyıl başlarına yani II. Kılıç Arslan'ın oğullarından Melik Muhiddin Mes'ud Şah (1186-1203) zamanına rastladığını yukarıda ifade ettik. Ankara Türkiye Selçukluları zamanının önemli kültür ve sanat şehri olarak temayüz etmiştir. Bu özelliğin sonucu olarak Selçuklu Devletinin yıkılışından hemen sonra burada sivil bir inisiyatifin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu sivil inisiyatif geleneksel halk örgütü olarak ortaya çıkan Ahiler tarafından temsil edildiği görülmektedir.

¹¹⁹ Ergenç, *a.g.e.*, s. 29,30.

¹²⁰ Öncü, *a.g.e.*, s. 29.

Siyasî otoritenin Anadolu'da yok olmaya yüz tuttuğu bir dönemde ahiler bir milis gücü halinde yörenin yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. Ahiler kendi örgütlenin gereği olarak, asayişî sağladıkları ve otorite oldukları fikrinin kabul gördüğünü, geleneksel giysileri olan ve bir nevi üniformaları sayılan, başlarında külahları (ak börk), bellerinde kamaları bu özelliklerini ortaya koyduğunu ifade ettik. Ankara'da Ahilerin hakim olduğu dönemi de (1330?-1361) tarihleri arasında sınırlandırdık. Ahiler hakimiyetlerini yürüttükleri dönemde Ankara'da ilim ve sanatın gelişmesinde önemli rol oynamışlar fikir erbabını himaye etmişlerdir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu dönemde Ankara'da pek çok eser telif edilmiştir. Yoğun bir ilmî faaliyetin burada mevcut olduğu fark edilebilmektedir.

Tablo-I

Adı	Mer	Kaza	Karye	Tarih	Gelir	Nereden alındığı	Ne için vakf.
Ahi El Hâc Hüsam Ahi Hacı Murad ¹²¹	Ank.		Mürted Ovası nahiyesi	842		(F. Bayramoğlu , Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Vak., .II, .3-4)	Zaviye,Ahi Hüsam Medresesi
Ahi Hüsam	Ank.			918	50	İBAK, M.C. 116/5, AED	Mezar
Ahi Hüsam	Ank.			918	3680	İBAK, M.C. 116/5, AED	Zaviye
Ahi Şerefeddin-Ahi Hüsam	Ank.	Ayaş	Destar	918	700	İBAK, M.C. 116/5, AED	Mezraa
Ahi Hüsam	Ank.		Kübek	937	1050	BOA. TD. No:438	Zaviye
Ahi Hüsam	Ank.		Bâcı	937	800	BOA. TD. .No:438	Zaviye(Mezraa)
Ahi Hüsam	Ank.		Bağ uzun	937	800	BOA .TD. No:438	Zaviye(Mezraa)
Ahi Hüsam	Ank.		Badamlu	937	300	BOA. TD. .No:438	Zaviye(Mezraa)
Ahi Hüsam	Ank.		Balgat ¹²²	937	340	BOA. .TD. .No:438	Zaviye
Ahi Şerefüddin ve Ahi Hüsam ¹²³	Ank.	Bacı	(Deşadlu)	979	300	BOA. TD. No:558	Mezraa
Ahi Hüsam	Ank.			979	3860	BOA .TD. No:558	Zaviye
Ahi Hüsam ve Ahi Şerafeddin	Ank.	Ayaş		979		MC-AHF	Mezraa
Şeyh Hüsam	Ank.			979		MC-AHF	Zaviye
Ahi Hüsam	Ank.			979	3680	BOA . TD. No:558	Zaviye

¹²¹ Vâkıfın şartı:Yaşadığı sürece tevliyetin kendisine kalması ve ölümünden sonra kadı ve erkeklerden en iyi çocuğuna, sonra en iyi torununa ve sonra birbiri ardınca gelecek nesil ve batınlarına; eğer nesli tükenir, erkeklerden kimse kalmaz ise Vâkıfın kardeşinin oğlu Ahi El-Hâc Murad oğlu Hasan oğlu İbrahim Bey'in en iyi oğluna sonra en iyi torununa,sonra birbiri ardınca gelecek nesil ve batınlarına bunlar da tükenir ise tevliyet *Ahi Mamak oğlu Ahi Mahmud* ve en iyi çocuğuna, torununa birbiri ardınca gelecek nesil ve batınlara kalır. Bunlar da tükenir ise Ankara'nın hâkimine kalır. (F. Bayramoğlu , *Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Vak.*, II, .3-4)

¹²² Mezraa-ı Diğer, nefsi-i Balgat, Bağçe-i Güzalmaz

¹²³ Mezraa-ı mezbure Ahi Şerafeddin ve Ahi Hüsam nâm kimesneler vakf itmiş yarım çiftlik yer imiş, merhum Sultandan nişanları var deyu nakl olunmuş.

Tablo-II

Adı	Merk.	Kaza	Karye	Tarih	Geli.	Ner.Al.	Ne Vakf.
Ahi Şerafeddin	Ankara			867	810	BOA. MAD. No:9 (867)	Zaviyesi
Ahi Şerafeddin	Ankara			918	800	İBAK. M.C. 116/5, AED.	Mezar
Ahi Şerafeddin	Ankara			918	8203	İBAK, M.C. 116/5, AED	Mülk
Ahi Şerafüddin	Ankara	Çubuk	Todurga	918		İBAK, M.C. 116/5, AED	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara	Çubuk	Karağ Semer	918	3625	İBAK, M.C. 116/5, AED.	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara	Çubuk	Bayındır	918	3500	İBAK, M.C. 116/5, AED	Cami'
Ahi Şerafüddin	Ankara	Çubuk	Bodurgır	937	6607	BOA. TD. No:438	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara			937	8403	BOA. TD. .No:438	Zaviye
Ahi Şerafeddin	Ankara	Mürted ovası	Çoğıl	937	6389	BOA. TD. .No:438	Zaviye
Ahi Şerafeddin	Ankara	Çubuk	Başka Semer	937	3877	BOA. TD. .No:438	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara	Çubuk	Boyaddır	937	3500	BOA. TD. .No:438	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara	Çubuk	Karığ Semer	937	4625	BOA. TD. .No:438	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara	Çubuk	Baş semer ve Karga semer ve Todurga	979		MC-AHT	Cami'i
Ahi Şerafeddin	Ankara	Çubuk	Baş semer	979		MC-AHT	Cami'i
Ahi Şerafeddin	Ankara	Çubuk	Karga semer ve Todurga ve Bayındır	979		MC-AHT	Cami'i
Ahi Şerafeddin	Ankara		Yaşsehr	979	4877	BOA. TD. No:558	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara		Bayındır	979	3500	BOA .TD. No:558	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara	Fârih	Çubuk	979	5925	BOA . TD. No:558	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara	Todurga	Çubuk	979	9607	BOA . TD. No:558	Cami'
Ahi Şerafeddin	Ankara	Mürted ovası	Çoğal	979	6379	BOA . TD. No:558	Zaviye
Ahi Şerafeddin ¹²⁴	Ankara			979	23909	İBAK, M.C. 116/5, AED.	Camii
Ahi Ozan	Ankara			979	1180	TKKK, ED, no:558, (979)	Zaviye
Ahi Selman	Ankara	Ayaş		979	2260	TKKK, ED, no:558, (979)	Zaviye
Ahi Şerafeddin	Ankara			979	13 733	TKKK, ED, no:558, (979)	Zaviye

¹²⁴ V.G.M.A., 224.2/1, sn. 1793.

Tablo-III

Adı	Merkez	Mahalle	Tarihi	Geliri	Ner. Al.	Ne için Vakf.
Ahi Yakub	Ankara		918	1725	İBAK, M.C. 116/5, AED	Mescid
Ahi Yakub	Ankara		918	3700	İBAK, M.C. 116/5, AED	Zaviye
Ahi Yakub	Ankara		937	1825	BOA. TD. No:438	Zaviye
Yakub Ahi ¹²⁵	Ankara		937	3800	BOA. TD. No:438	Zaviye
Yenice	Ankara	Ahi Yakub	979	11120	BOA. TD. No:558	Mescid
Ahi Yakub	Ankara		979	3700	BOA. TD. No:558	Zaviye
Ahi Yakub	Ankara		979	3700	TKKK, ED, No:558, 979)	Zaviye
Ahi Yakub (Ahi Sinan oğlu Ahi Yakub	Ankara		979	1955	KK, ED, No:558, (979)	Mescid

Tablo-IV

Adı	Merkez	Kaza	Karye	Tarihi	Geliri	Ner. Al.	Ne için Vakf.
Ahi Ahmed	Ankara			867	7491	BOA. MAD. TD. No: 9 (867)	Medrese
Ahi Ahmed	Ankara	Murtaz Abad	Binkoz	979	400	BOA. TD. No:558	Çiftlik

Tablo -V

Adı	Merkez	Karye	Mahalle	Tarihi	Gelir	Ner.Al.	Ne için Vakf.
Ahi Elvan	Ank		Ahi Arap Mah.	867		BOA. MAD. No:9 (867)	Camii
Ahi Elvan	Ank.			918	950	İBAK, M.C. 116/5, AED.	Zaviye
Ahi Elvan	Ank,			937	3200	BOA . TD. .No:438	Mescid
Ahi Elvan	An.	Eylek		937	950	BOA. TD. .No:438	Zaviye
Ahi Elvan	Ank			979	950	BOA. TD. No:558	Zaviye
Ahi Elvan	Ank		Ahi Arap Mah.	979		TKKK, ED, Nu:558,(979)	Camii
Ahi Elvan	Ank.			979	950	TKKK, ED, no:558, (979)	Zaviye
Ahi Elvan	Ank.			979	6553	TKKK, ED, no:558, (979)	Camii
Ahi Elvan	Ank.			979	6553	TKKK, ED, no:558, (979)	Camii

¹²⁵ Vakf-ı Zaviye-i Yakub Ahi, der nefs-i Ankara.

Tablo-VI

Adı	Yerleşim Yeri	Geçtiği Yer
Ahi Elvan	Karye-i Küçük (Timar-ı Mehmed Çelebi Hüdavendiğar zamanından beri Ahi Elvan (yeriymiş))	BOA MAD NO:9 (867)s. 49a
Ahi Elvan	Karye-i Okçu (Timar-ı Mehmed mezkur Hüdavendiğar zamanında Ahi Elvan yeriymiş)	BOA MAD NO:9 (867)s. 49b
Ahi Elvan	Karye-i Kızılca şehir kadimî timarıymış. (Taalukât-ı Çubuk)	BOA MAD NO:9 (867)s.568a
Ahi Elvan	Karye-i Hızır oğlu Ali Kalanlı ve Iskender oğlu Ali ve Mahmud ve Derviş Ömer ve Hızır Yürüdi ve Ahi Elvan yılda bu mezkurların ikisi eşe Hamza ve İsmail (Kaza-ı Uruş)	BOA MAD NO:9 (867)s.405a

Tablo-VII

Adı	Merkez	Kaza	Karye	Tarih	Gelir	Ner. Al.	Ne için Vakf.
Ahi Mesud	Kırşehir	Boz-ok		998		BOA . TD. No: 305, (998)	Mülk
Ahi Evren (Ahi Mes'ud ve Ahi Mahmut hissele-rince tasarruf iderler)	Kırşehir			890		BOA, TD, nr.19	Zaviye
Ahi Mes'ud (rub'u zaviye-i Ahi Evren ve Aşık Paşa)	Kırşehir		Karsâlâ	890		BOA, TD, nr. 19	Mülk
Ahi Mes'ud	Ank.		Bağluca	937		BOA. TD. No:438	Zaviye
Ahi Mes'ud (Ahi İbrahim mutasarrıf)	Ank.		Bağluca	979	1180	TKKK, ED, no:558, (979)	Zaviye
Ahi Evren	Ank.				1486	AED, M. C. 116/5, (918 h),.	Zaviye
Şeyh Evren	Ank.			937	150	BOA . TD. No:438	Zaviye
Ahi Evren	Ank.			937	1483	BOA. TD. No: 438	Zaviye
Ahi Evren	Kırşehir		Mikâil Hisar ve Serçe ve Gümüş Künbet	890		BOA. TD. nr. 19	Zaviye
Ahi Evren	Kırşehir		İ-Melik	890		BOA, TD, nr. 19,	Mülk (malikane)
Ahi Evren	Kırşehir	Boz-ok		998		BOA . TD. No: 305, (998)	Zaviye

Tablo-VIII

Adı	Merkez	Kaza	Karye	Tarihi	Geliri	Ner. Al.	Ne İçin Vakf.
Ahi Yeşil	Ank.			918	3918	İBAK, M.C. 116/5, AED	Medrese
Ahi Yeşil	Ank.		Badamlu	937	100	BOA . TD..No:438	Zaviye
Ahi Yeşil	Ank.		Halil viranı Mez.	937	150	BOA TD.No:438	Zaviye
Ahi Yeşil	Ank.		İsmail	937	386	BOA TD.No:438	Zaviye
Ahi Yeşil	Ank.	Kasaba	Nâsdir	937	1392	BOA TD.No:438	Zaviye
Ahi Yeşil ¹²⁶	Ank.		Alpagud	937	643	BOA TD.No:438	Zaviye
Ahi Yeşil	Ank.		Yunak	937	50	BOA TD.No:438	Zaviye
Ahi Yeşil	Ank.		Subâd	937	1138	BOA TD.No:438	Zaviye
Ahi Yeşil	Ank.			979	3918	BOA TD No:558	Medrese

Tablo-IX

Adı	Merkez	Kaza	Karye	Tarihi	Gelir	Ner. Al.	Ne İçin Vakf.
Ahi Bayezid	Ank.	Ayaş		938'den eski		MC-AHT	Çiftlik
Ahi Bayezid oğlu Ahi Elvan	Ank.	Bacı	Ayaş	979	150	BOA. TD. No:558	Mülk
Ahi Beyazid	Ank.	Ayaş		918	150	İBAK, M.C. 116/5, AED.	Mezraa
Ahi Beyazid	Ank.	Ayaş		937	150	BOA. TD. .No:438	Mezraa

Tablo-X

Adı	Merkez	Mahalle	Tarihi	Gelir	Ner. Al.	Ne İçin Vakf.
Ahi Tura	Ank.	Mahalle	937	2294	BOA. TD. No:438	Mescid
Ahi Tura	Ank.	Mahalle	918	1324	İBAK, M.C. 116/5, AED	Mescid
Ahi Tura	Ank.	Ahi Tura mahallesi	979	6035	TKKK, ED, no:558, 979	Mescid
Ahi Tura	Ank.	Mahalle	979	15094	BOA .TD. No:558	Mahalle

Tablo-XI

Ahi Tura ve Ahi Ahmed	Karye-i Bayındır timar-ı Ahi Tura Bey ve Ahi Ahmed Hüdavendiğar zamanında dahi eşerlermiş(Kaza-i Kasaba)		BOA MAD NO:9 (867)s.35b	
Ahi Tura ve Ahi Ahmed	Karye-i Alpağut hisse-i Ahi Tura Bey ve Ahi ahmed timar-ı mezkûran kâzileri yukarı olmuştur(Kaza-i Kasaba)		BOA MAD NO:9 (867)s.36a	
Ahi Ahmed ve Ahi Tura Bey	Karye-i Alpağut timar-ı AhiAhmed ve Ahi Tura Bey ve Ahmed Fakih Hüdavendiğar zamanında Ahi Ahmed ve Ahi Tura Beyi ve Paşa beyin hisseleri verilmiş.(Mürted Ovası)		BOA MAD NO:9 (867)s.97b	
Ahi Ahmed ve Ahi Tur Bey	Karye-i Ahi İsmail timar-ı Ahi Ahmed ve Ahi Tur bey Hüdavendiğar zamanında Ahi Ali yermiş amma hissese kasaba defterinde zikr olunmuştur.(Mürted Ovası)		BOA MAD NO:9 (867)s.98b	

¹²⁶ Karye-i Alpağut tabi'i Kırbas

Ahi Ahmed ve Ahi Tura Beyi	Karye-i Alpagut timar-ı Ahi Ahmed ve Ahi Tura Beyi ve Ahmed Fakih Hüdavendigar zamanında Ahi Ahmed ve Ahi Tura Beyi ve Paşa Beyin hisseleri verilmiş. Amma Ahmed Fakih tasarruf ettiği hisseden gayrinin hisseleri zikr olunmuştur. Ellerinde padişahın hükmü mucebince hisse-i mezkûran (Mürted Ovası)	BOA MAD NO:9 (867)s.97b

Tablo-XII

Adı	Merkez	Kaza	Karye	Tarihi	Gelir	Ner. Al.	Ne İçin Vakf.
Ahi Selman	Ankara	Ayaş		918	2260	İBAK, M.C. 116/5, AED	Zaviye
Ahi Selman ¹²⁷	Ankara		Yereğömi	938		MC-AHF	Zaviye
Ahi Selman	Ankara		Yereğömi	979	2260	BOA. TD. No:558	Zaviye
Ahi Selman	Ankara	Ayaş		979	2260	TKKK, ED, no:558, (979)	Zaviye

Tablo-XIII

Adı	Merkez	Kaza	Karye	Tarihi	Gelir	Ner. Alındığı	Ne İçin Vakf.
Ahi Adilşah oğlu Ahi Yusuf ¹²⁸	Ankara	Ayaş		918	260	İBAK, M.C. 116/5, AED	Mezraa
Ahi Adilşah	Ankara	Ayaş		979		MC-AHT	Çiftlik
Ahi Adilşah	Ankara	Bacı	Ayaş	979	250	BOA.TD. No:558	Çiftlik

Tablo-XIV

Adı	Merkez	Mahalle	Tarihi	Gelir	Ner. Al.	Ne İçin Vakf.
Ahi El Hâc Hüsâm Ahi El Hâc[ı] Murad ¹²⁹	Ank.		842		Nefs-i Ankara Mürted Ovası nahiyesi (F. Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Soyu-Vakfı, II, s.3-4)	Zaviye, Ahi Hüsâm sam Medresesi
Ahi Hacı Murad	Ank.	Mahalle	918	797	İBAK, M.C. 116/5, AED	Mescid
Ahi Hacı Murad	Ank.	Mahalle	937	6300	BOA. TD. .No:438	Mescid
Ahi Hacı Murad	Ank.	Mahalle	937	6300	BOA. TD. .No:438	Mescid
Ahi Hacı Murad	Ank.	Ahi Hacı Murad Mahallesi	979	3155	TKKK, ED, No:558, (979)	Mescid
Ahi Hacı Murad	Ank.	Mahalle	979	25895	BOA. TD. No:558	Mescid

¹²⁷ Ahi Selman buradaki zaviyesine iki çiftlik yer vakf etmiş (791-875). Daha sonra oğlu Ahi Süleyman'a kayd olunmuş (defter-i köhne). Ahi Selman evlâdları Ahi Mehmed ve Ahi Şemseddin ve Ahi Selman mutasarrıf olmuşlar (938'den evvel). Ahi Mehmed'in oğlu Ahi Süleyman ve Ahi Selman oğulları Ömer ve Ramazan ve Şemseddin oğulları Mehmed ve Nasûh'a verilmiş (937).

¹²⁸ Mezraa-i Ayaş'da Ahi Adilşa(h) elinde bir çiftlik yer kadimu'l-eyyamdan vakf imiş. Amma cvleri yanub mektubları zayı oldu deyu kayd olmuş. Der defter-i akdem sonra Ahi Adilşah oğlu Ahi Yusuf ve Mehmed ve Osman mutasarrıfdır.

¹²⁹ Bkz. 123. dipnota bkz.

Tablo-XV

Adı	Merkez	Mahalle	Tarihi	Geliri	Ner. Al.	Ne İçin Vakf.
Ahi Çomak	Ankara		918	1077	İBAK, M.C. 116/5, AED.	Zaviye
Ahi Çomak	Ankara		937	1077	BOA TD.No:438	Zaviye
Ahi Çomak	Ankara	Ahi Çomak	979	1077	TKKK, ED, no:558, (979)	Zaviye
Ahi Çomak	Ankara	Ahi Çomak	979	1277	BOA. TD. No:558	Zaviye

Tablo-XVI

Adı	Mer-kez	Mahalle	Tarih	Geliri	Ner. Al.	Ne İçin Vakf.
Serrâç Sinan	Ank.	Serrâç Sinan Mh.	937	1826	BOA. TD..No:438, (937)	Medrese
Serrâç Sinan	Ank.	Serrâç Sinan Mh.	979	1826	TKKK,ED,no:558, (979)	Medrese

